

Sygn. akt I ACa 277/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 sierpnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Lublinie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący - Sędzia	SA Bogdan Radomski (spr.)
Sędziowie:	SA Alicja Surdy SA Jolanta Terlecka
Protokolant	Katarzyna Furmanowska

po rozpoznaniu w dniu 21 sierpnia 2014 r. w Lublinie na rozprawie

sprawy z powództwa **J. Ś. (1), M. Ś., Z. Ś., G. Ś. i J. Ś. (2)**

przeciwko (...) **w W. i P. F.**

o zadośćuczynienie i odszkodowanie

na skutek apelacji obu stron od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 7 stycznia 2014 r. - **sygn. akt IC 344/12**

I. z apelacji pozwanego zmienia zaskarżony wyrok w pkt I, IV i V-ym w ten sposób, że :

- a) **zasądzone w pkt I a na rzecz J. Ś. (1) kwoty 80.000 zł i 130 zł obniża do wysokości 60.000 (sześćdziesiąt tysięcy) zł i 104 (sto cztery)zł ;**
- b) **zasądzoną w pkt I b na rzecz M. Ś. kwotę 70.000 zł obniża do wysokości 56.000 (pięćdziesiąt sześć tysięcy)zł ;**
- c) **zasądzone w pkt I c na rzecz Z. Ś. kwoty 65.000 zł i 4097,65 zł obniża do wysokości 51.000 (pięćdziesiąt jeden tysięcy)zł i 3.278,12 (trzy tysiące dwieście siedemdziesiąt osiem i 12/100)zł ;**
- d) **zasądzone w pkt I d na rzecz G. Ś. kwoty 65.000 zł i 175 zł obniża do wysokości 51.000 (pięćdziesiąt jeden tysięcy) zł i 140 (sto czterdzieści) zł ;**
- e) **zasądzoną w pkt I e na rzecz J. Ś. (2) kwotę 65.000 zł obniża do wysokości 51.000 (pięćdziesiąt jeden tysięcy) zł ;**
- f) **znosi wzajemnie między stronami koszty procesu za pierwszą instancję (pkt IV wyroku) ;**
- g) **nakazaną do ściągnięcia w pkt V-ym kwotę 20.133,52 zł obniża do wysokości 14.581 (czternaście tysięcy pięćset osiemdziesiąt jeden)zł ;**

II. oddala w pozostałej części apelację pozwanego i w całości apelację powodów ;

III. znosi wzajemnie między stronami koszty procesu za II instancję .

I ACa 277/14

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 stycznia 2014 r. Sąd Okręgowy w Lublinie zasądził od pozwanych (...) w W. i P. F. na rzecz powoda J. Ś. (1) kwoty 80.000 zł zadośćuczynienia i 130 zł odszkodowania ; na rzecz powoda M. Ś. kwotę 70.000 zł zadośćuczynienia ; na rzecz powoda Z. Ś. kwoty 65.000 zł zadośćuczynienia i 4097,65 zł odszkodowania ; na rzecz powoda G. Ś. kwoty 65.000 zł zadośćuczynienia i 175 zł odszkodowania i na rzecz powoda J. Ś. (2) kwotę 65.000 zł zadośćuczynienia. Wszystkie kwoty sąd zasądził w reżimie in solidum od obu pozwanych z ustawowymi odsetkami od dnia 10 października 2012 r. w stosunku do (...) w W. i od 8 lutego 2013 r w stosunku do pozwanego P. F.. Dalej idące żądania sąd oddalił. Ponadto orzekając o kosztach procesu sąd zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powodów kwotę 949 zł oraz nakazał ściągnąć od pozwanych na rzecz Skarbu Państwa kwotę 20.133,52 zł, a od powodów z zasądzonych na ich rzecz roszeń kwotę 14.578,72 tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych.

Za podstawę rozstrzygnięcia sąd przyjął następujące ustalenia i wnioski :

W dniu 9 stycznia 2012 r. w miejscowości B. P. F., kierując samochodem K. (...) o nr rej. (...), umyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa ruchu drogowego w ten sposób, że w terenie zabudowanym, na skrzyżowaniu, poruszając się z prędkością wyższą o 26 km/h od dozwolonej, podczas manewru wyprzedzania nieprawidłowo poruszającej się na rowerze C. Ś., wykonującej manewr skrętu bez sygnalizacji i w czasie wyprzedzania przez pojazd samochodowy, doprowadził do zderzenia, podczas którego C. Ś. doznała wielonarządowych obrażeń, skutkujących zgonem na miejscu zdarzenia. Za popełnienie przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. P. F. został skazany przez Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku, wyrokiem z dnia 27 maja 2013 r., w sprawie (...) P. F. nie posiadał w dacie zdarzenia zawartej umowy ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych, wcześniej zawarł umowę z (...) S.A. w Ł. wypowiedział przed dniem zdarzenia.

Zmarła pozostawiła męża J. i synów: J., G., Z., M. Ś..

C. i J. małżonkowie Ś. byli właścicielami gospodarstwa rolnego o pow. 1,65 ha położonego w miejscowości S.. Utrzymywali się z uprawy truskawek, ziemniaków, warzyw, zbóż, hodowli owiec, drobiu. Na terenie gospodarstwa zamieszkiwali wspólnie z synem J. (kawalerem, nadużywającym alkoholu) oraz synem Z. i jego rodziną: żoną W. i dwójką dzieci. G. Ś. od 2010 r. mieszka na stałe we F., gdzie podjął legalne zatrudnienie (z dochodem deklarowanym na około 5000,- zł miesięcznie), do domu rodzinnego przyjeżdżał na krótkotrwale urlopy, utrzymując z rodziną (w tym zwłaszcza bratem M.) kontakt telefoniczny. M. Ś. od czasu powołania do służby wojskowej, a następnie zatrudnienia w charakterze żołnierza zawodowego w korpusie chorążych (z dochodem 6000,- zł miesięcznie), od 1992 r. mieszka poza domem rodzinnym (w Z.), z żoną i dwójką dzieci. Jego żona E. nie podjęła zatrudnienia z uwagi na konieczność opieki nad niepełnosprawnym synem. Opieka ta wyczerpuje faktyczną aktywność życiową M. Ś. i jego żony, rodziców odwiedzał on głównie w święta (ostatnio już nie), pozostając z nimi w kontakcie telefonicznym. C. Ś. odwiedzała ich w Z. kilka razy w roku. J. Ś. (2) nie podjął stałego zatrudnienia, dopiero od dnia 26 czerwca 2012 r. zarejestrował się jako bezrobotny, utrzymuje się z prac dorywczych, z dochodem około 500,- zł miesięcznie. Z. Ś. i jego żona W. także nie podjęli zatrudnienia, zostali zarejestrowani, jako bezrobotni od dnia 17.12.2009 r. Z. Ś. cały czas deklarował wolę poszukiwania pracy, lecz nie czynił tego skutecznie, jego rodzina utrzymywała się ze świadczeń wypłacanych przez (...) w T.: zasiłków rodzinnych na synów, w kwocie łącznej 262 zł i zasiłku okresowego w kwocie 719,80 zł miesięcznie. C. Ś., młodsza od męża J. o 12 lat, była osobą dominującą w rodzinie, zajmującą się organizacją pracy zarówno w gospodarstwie rolnym, jak też gospodarstwie domowym. Gospodarstwo rolne małżonkowie Ś. formalnie przekazali wszystkim synom, w 4 równych częściach, co pozwoliło im uzyskać świadczenia emerytalne dla C. Ś., w wysokości około 730,- zł netto miesięcznie. Mimo tego, nadal prowadziła ona samodzielnie przedmiotowe gospodarstwo,

zarządzała nim. Z uwagi na wiek i stan zdrowia męża, a wcześniej jego zatrudnienie poza gospodarstwem (aktualnie uzyskuje on emeryturę nierolniczą w kwocie netto około 1200,- zł miesięcznie), do upraw i prac polowych musiała najmować osoby trzecie, synowie mieszkający wraz z nią (J., Z.) pomagali, bowiem tylko sporadycznie, mimo braku innego zajęcia. Po jej śmierci obowiązek prowadzenia gospodarstwa, formalnie należącego do synów, spadł na barki J. Ś. (1), który nie mogąc temu podołać, musi zwracać się o odpłatną pomoc do sąsiadów, celem wykonywania prac agrotechnicznych.

Na podstawie opinii biegłego psychologa klinicznego sąd ustalił, że u J. Ś. (1) śmierć żony spowodowała w pierwszej fazie, przez okres około roku, adekwatną dla kręgu kulturowego fizjologiczną reakcją żałoby, początkowo jako ostrą reakcją na stres, a później, jako zaburzenia adaptacyjne. Po upływie tego czasu powód nie zaadaptował się do zmienionej sytuacji życiowej, nadal ma średnio-ciężkie, pourazowe, kliniczne objawy depresyjne, które nałożyły się na starcze zmiany psychoorganiczne. Powód nie podjął w ogóle terapii psychologicznej i psychiatrycznej, co uniemożliwia ustalenie stopnia utrwalenia tych objawów, z zastrzeżeniem, że ewentualne podjęcie takiej terapii rokuje poprawę jego zdrowia psychicznego po około pół roku leczenia.

U Z. Ś. śmierć matki spowodowała w pierwszej fazie, przez okres około roku, adekwatną dla kręgu kulturowego fizjologiczną reakcją żałoby, początkowo jako ostrą reakcją na stres, a później, jako zaburzenia adaptacyjne. Po upływie tego czasu powód nie podjął w ogóle terapii psychologicznej mimo występowania zaburzeń depresyjnych w stopniu umiarkowanym-lekkim z elementami lękowymi, zaniechanie to może aktualnie znacząco utrudnić wyleczenie powoda. Na stan jego zdrowia psychicznego oddziałuje także świadomość utraty dotychczasowego dochodu w postaci emerytury matki, skutkująca emocjonalnymi problemami związanymi z przymusem poszukiwania i podjęciem stałej pracy (tzw. depresja egzystencjalna). Aktualny stan zdrowia psychicznego powoda jest wypadkową obu zaburzeń depresyjnych.

U G. Ś. śmierć matki spowodowała w pierwszej fazie, przez okres około roku, adekwatną dla kręgu kulturowego fizjologiczną reakcją żałoby, początkowo jako ostrą reakcją na stres, a później, jako zaburzenia adaptacyjne. Po upływie tego czasu powód nie podjął w ogóle terapii psychologicznej mimo występowania kompleksowych zaburzeń depresyjnych o stopniu umiarkowanym-lekkim (wynikających także z niskiego poczucia własnej wartości). Na stan jego zdrowia psychicznego znacząco oddziałuje także samotność na obczyźnie, brak własnej rodziny, osobowościowa tendencja do izolacji społecznej. Aktualny stan zdrowia psychicznego powoda jest wypadkową obu składowych depresji.

U J. Ś. (2) śmierć matki spowodowała w pierwszej fazie, przez okres około roku, adekwatną dla kręgu kulturowego fizjologiczną reakcją żałoby, początkowo jako ostrą reakcją na stres, a później, jako zaburzenia adaptacyjne, natomiast nie wystąpiły objawy zaburzeń depresyjnych powiązanych ze śmiercią matki. Stan zdrowia psychicznego powoda zdominowany jest objawami organicznych zmian mózgowych na tle uzależnienia alkoholowego (wg. ICD-10), z deficytem pamięci i obniżeniem poziomu inteligencji. Aktualnie u powoda występuje potrzeba systematycznej terapii odwykowej i pomocy socjalnej do adaptacji do społeczeństwa, z powodu postępującej psychodegradacji, bez związku ze śmiercią matki.

U M. Ś. śmierć matki spowodowała w pierwszej fazie, przez okres około pół roku, adekwatną dla kręgu kulturowego fizjologiczną reakcją żałoby, początkowo jako ostrą reakcją na stres, a później, jako zaburzenia adaptacyjne, które wygasły przed upływem roku. Po upływie tego czasu powód zareagował naturalnie (racjonalne wspomnienia zmarłej), bez potrzeby terapii psychologicznej. Nie wystąpiła u niego reakcja „przedłużonej żałoby”, problemy własnej rodziny, obciążające powoda emocjonalnie (całodobowe starania o utrzymanie przy życiu 8-letniego syna) przesłoniły emocje wywołane śmiercią matki.

W toku postępowania likwidacyjnego pozwany (...) wypłacił w dniu 10 października 2012 r. powodom następujące kwoty : J. Ś. (1) zadośćuczynienie 20.000,- zł i odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. w kwocie 10.000,- zł i odszkodowanie 180,- zł za odzież żałobną ; Z. Ś. zadośćuczynienie 5.000,- zł i odszkodowanie 261,97 zł za odzież żałobną ; G. Ś. zadośćuczynienie 5.000,- zł i odszkodowanie 125,- zł za odzież żałobną i J. Ś. (2) zadośćuczynienie 5.000,- zł.

W świetle wyżej ustalonych faktów sąd uznał powództwo za zasadne jedynie w części. Podstawa odpowiedzialności pozwanego (...) (która nie była sporna) wynika z treści art. 98 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, (...) (Dz.U. 124, poz. 1152 ze zm.), a pozwanego P. F. opiera się – w stanie faktycznym niniejszej sprawy - na zasadzie ryzyka i wynika z treści art. 436 § 1 kc. Z uwagi na datę zaistnienia zdarzenia wprost mają zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego - art. 446 § 3 i 4 k.c. oraz art. 446 § 1 k.c.

Sąd nie uwzględnił zarzutu pozwanych o 50% przyczynieniu się zmarłej do powstania szkody (i w domniemaniu – o konieczności miarkowania świadczeń w takim samym stopniu), a oparty na bezspornych ustaleniach ze sprawy karnej przeciwko P. F., o nieprawidłowym zachowaniu się C. Ś. podczas jazdy rowerem, w chwili zdarzenia wypadkowego. Zdaniem sądu pierwszej instancji w świetle poglądów judykatury i orzecznictwa Sądu Najwyższego przyczynienie się poszkodowanego w wypadku komunikacyjnym do jego zaistnienia może potencjalnie pomniejszać odszkodowanie sensu stricte (art. 446 § 3 k.c., art. 446 § 1 k.c.), natomiast pomniejszenie takie jest w ogóle wykluczone w przypadku zasądzenia zadośćuczynienia z art. 446 § 4 k.c.

Sąd podniósł, że zachowanie C. Ś. w dniu 9 stycznia 2012 r., rozważane w aspekcie adekwatnej przyczynowości całego zdarzenia, przy uwzględnieniu stopnia winy obu stron, nie uzasadnia, zatem w ocenie Sądu miarkowania także odszkodowań sensu stricte należnych powodom, w trybie art. 362 k.c. Dodatkowo przemawia za tym fakt, że przy rozważaniu tej kwestii istotne było ustalenie, że zachowanie się zmarłej nie było wyłączną lub dominującą przyczyną powstania szkody. Nadto samo ustalenie przyczynienia się matki i żony powodów do powstania, czy zwiększenia szkody strony, nie uzasadnia automatycznie zmniejszenia odszkodowania im należnego. Konkludując powyższe rozważania Sąd uznał, że in casu brak jest podstaw do miarkowania odszkodowań majątkowych należnych powodom z tytułu zdarzenia z dnia 9 stycznia 2012 r., w trybie art. 362 k.c.

Oceniając zasadność żądania zasądzenia zadośćuczynienia przewidzianego w art. 444 § 4 kc sąd miał na względzie, że powodowie, w następstwie śmierci osoby bliskiej, doznali wstrząsu psychicznego (prowadzącego u J., G., Z. Ś. do rozstroju zdrowia, sama żałoba nie jest jednostką chorobową, lecz u wskazanych powodów doznania z nią związane wywołały długotrwałe skutki w sferze zdrowia psychicznego), a także krzywdy w postaci cierpień psychicznych.

Rozmiar krzywdy i cierpień powodów, obok dowodów w postaci ich zeznań i zeznań świadków, znalazł odzwierciedlenie w wywołanych opiniach biegłego sądowego. W konsekwencji, Sąd uznał, że krzywda powoda J. Ś. (1) ustalona w sprawie, byłaby w całości zrekompensowana zadośćuczynieniem w wysokości łącznej 100.000,- zł, a w odniesieniu do pozostałych powodów, synów zmarłej, Sąd uznał, że stosowną kwotą zadośćuczynienia za zerwanie ich więzi rodzinnych z matką będzie kwota 70.000,- zł i mimo różnych ustaleń w zakresie wpływu śmierci matki na stan zdrowia psychicznego powodów, Sąd nie znalazł wystarczających podstaw do zróżnicowania wysokości zadośćuczynienia należnego poszczególnym synom. Uwzględniając wypłacone na etapie postępowania likwidacyjnego kwoty sąd zasądził z tego tytułu na rzecz powodów kwoty wymienione w pkt I-ym zaskarżonego wyroku. Dalej idące żądania z tego tytułu sąd oddalił jako zbyt wygórowane.

Odszkodowania z art. 446 § 1 k.c. dochodzone przez powodów, a mające związek przyczynowy ze zdarzeniem z dnia 9 stycznia 2012 r. sąd zasądził w wysokościach udowodnionych przez powodów.

Sąd oddalił w całości żądane przez powodów odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powodów przewidziane w art. 446 § 3 k.c. jako nieudowodnione i bezzasadne.

Na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. Sąd zasądził odsetki ustawowe od zasądzonych roszczeń, w stosunku do(...) od dnia 10 października 2012 r. Powodowie szkodę zgłosili do (...) S.A. w Ł. w dniu 6 lutego 2012 r., który nie będąc zobowiązanym wobec braku umownej odpowiedzialności za sprawcę wypadku odmówił wypłaty odszkodowania, ale uchybił obowiązkowi określonym w art. 108 ust. 2 i w rezultacie pozwany o szkodzie dowiedział się w dniu 17 kwietnia 2012 r., a pozew wpłynął do sądu 27 kwietnia 2012 r. W dniu 10 października 2012 r. przedstawiciel (...) poinformował pełnomocnika powodów o „rozpatrzeniu sprawy” i przyznaniu stosownych świadczeń niektórym z powodów i od tej daty sąd przyjął opóźnienie pozwanego w wypłacie należnych powodom kwot.

Pozwanym w sprawie była także P. F., który postanowienie o dopoznaniu, wraz z wnioskiem strony powodowej i odpisami dokumentów obejmującymi żądania powodów otrzymał w dniu 7 lutego 2013 r. zatem dopiero z dniem 8.02.2013 r. znalazł się w zwłoce w spełnieniu świadczeń i od tej daty sąd przyjął opóźnienie po jego stronie.

Rozstrzygnięcie o kosztach procesu, sąd oparł na dyspozycji art. 100 k.p.c. i art. 113 ust. 1 i 2 u.k.s.c.

Wyrok sądu pierwszej instancji zaskarżyły obie strony.

Powodowie w apelacji z dnia 11 lutego 2014 r. zaskarżyli wyrok w części oddalającej powództwo o zasądzenie wyższych kwot zadośćuczynienia, w części oddalającej powództwo co do odsetek za okres od dnia 2 czerwca 2012 r. do 10 października 2012 r. oraz orzekającej o kosztach procesu. Zarzucali naruszenie prawa materialnego tj. : art.446 § 4 kc przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie skutkującą przyjęciem, że odpowiednią sumą zadośćuczynienia dla J. Ś. (1) winna być kwota 80.000 zł , 70.000 zł dla M. Ś. ,a dla pozostałych powodów kwoty po 65.000 zł podczas gdy prawidłowa analiza zebranego w sprawie materiału prowadzi do wniosku, że sumy zadośćuczynień winny być wyższe ; art. 481 § 1 i 2 kc w zw. z art. 109 ust 1 i 2 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, (...)(Dz.U. 124, poz. 1152 ze zm.) przez wadliwe zasądzenie odsetek od 10 października 2012 r. zamiast od 2 czerwca 2012 r. ; art. 113 ust.4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przez jego niezastosowanie pomimo zaistnienia przesłanek ; art. 98 § 1 i 3 kpc w zw. z § 6 i 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu w zw. z art. 72 § 1 pkt 1 kpc. przez nieprawidłowe zastosowanie i uznanie, że stronom reprezentowanym przez jednego pełnomocnika zwraca się koszty zastępstwa poniesione przez nich z tytułu zastępstwa jednego pełnomocnika.

Wskazując na powyższe domagali się zmiany zaskarżonego wyroku przez: podwyższenie zasądzonych kwot zadośćuczynień o kwoty : 50.000 zł (co do J. Ś. (1)) ; 20.000 zł (co do M. Ś.) ; 20.000 zł (co do Z. Ś.) ; 50.000 zł (co do G. Ś.) i 20.000 zł (co do J. Ś. (2)) ; zasądzenie odsetek od pozwanego (...) od łącznych kwot zadośćuczynień od dnia 2 czerwca 2012 r. do dnia zapłaty. Ponadto wnosili o zasądzenie na rzecz każdego z powodów kosztów procesu za obie instancje stosownie do wyniku rozstrzygnięcia.

Pozwany (...) w W. w apelacji z dnia 13 lutego 2014 r. zaskarżył wyrok w części : zasądzającej zadośćuczynienia na rzecz powodów ponad kwoty : 30.000 zł (co do J. Ś. (1)) ; 15.000 zł (co do M. Ś.) ; 15.000 zł (co do Z. Ś.) ; 5.000 zł (co do G. Ś.) ; 15.000 zł (co do J. Ś. (2)) ; zasądzającej odszkodowania na rzecz powodów w części przekraczającej połowy zasądzonych kwot ; orzekającej o odsetkach od zasądzonych kwot i orzekającej o kosztach procesu.

Pozwany wyrokowi zarzucił : naruszenie art. 31 ust.1 Konstytucji RP przez przyjęcie do oceny kryterium sprzecznego z zasadą równości wobec prawa i wskazane wprost, że ze zrozumieniem należy traktować naruszenie przepisów prawa o ruchu drogowym w warunkach wiejskich ; naruszenie prawa procesowego przez dokonanie oceny dowodów w sposób przekraczający zasadę swobodnej ich oceny w sposób niewszechstronny , nielogiczny i niezgodny z zasadami doświadczenia życiowego ; naruszenie art. 446 § 4 w zw. z art. 362 kc i art. 362 kc przez błędną wykładnię i przyjęcie , że przyczynienie poszkodowanej nie ma wpływu na wysokość zadośćuczynienia należnego powodom podczas gdy nieprawidłowe zachowanie poszkodowanej pozostawało w adekwatnym związku przyczynowym ze skutkiem w postaci jej śmierci , a zatem w sprawie należało przyjąć 50% przyczynienia się pozwanej ; naruszenie art. 369 kc w zw z art. 98 ust 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, (...) przez błędne uznanie, że w sprawie zachodzi odpowiedzialność solidarna pozwanych ; naruszenie art. 22 w zw z art. 2 pkt 20, 31 i 39 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym przez pominięcie, że poszkodowana poruszając się rowerem po drodze była pełnoprawnym uczestnikiem ruchu drogowego, którego obowiązują przepisy ruchu drogowego w takim samym stopniu jak kierującego pojazdem i że podczas zmiany kierunku jazdy obowiązana była zachować szczególną ostrożność.

W zakresie orzekania o zadośćuczynieniu pozwany zarzucił naruszenie art. 446 § 4 kc przez błędną jego wykładnię i pominięcie, że zadośćuczynienie ma być „odpowiednie” , a przyznane powodom zadośćuczynienia nie znajdują

podstaw w ustalonym stanie faktycznym , ponadto synowie nie zamieszkujący z poszkodowaną nie zostali sami bo mają już własne rodziny a również, że sąd pominął w jakim wieku znajdowała się poszkodowana i jej synowie co rzutuje na dotkliwość krzywdy.

W zakresie orzekania o odsetkach skarżący zarzucił naruszenie art. 446 § 4 kc przez błędną wykładnię i pominięcie, że zadośćuczynienie jest fakultatywnym uprawnieniem sądu i nie jest roszczeniem wymagalnym przed datą jego zasądzenia oraz naruszenie art. 109 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, (...) przez pominięcie , że przepis ten zobowiązuje do wypłaty świadczeń jedynie w przypadkach gdy nie istnieje konieczność dokonania wyjaśnień, a w tej sprawie okoliczności dotyczące sytuacji rodzinnej powodów zostały wyjaśnione dopiero w toku procesu.

Wskazując na powyższe pozwany domagał się zmiany zaskarżonego orzeczenia w zaskarżonej części i oddalenie powództwa w tym samym zakresie oraz zasądzenia kosztów procesu wg norm przepisanych za obie instancje.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje :

Apelacja powodów jest bezzasadna, natomiast częściowo zasadna jest apelacja pozwanego.

Ocena obu apelacji zostanie dokonana łącznie, gdyż obie apelacje dotyczą w zasadzie tych samych kwestii tj. wysokości zadośćuczynienia, odsetek od zasądzonych kwot i kosztów procesu, a ponadto apelacja pozwanego dotyczy kwestii przyczynienia się poszkodowanej do powstania i rozmiaru szkody.

Sąd odwoławczy uznaje za częściowo zasadny zawarty w apelacji pozwanego zarzut dotyczący kwestii przyczynienia , a tym samym zarzut naruszenie art. 446 § 4 w zw. z art. 362 kc i art. 362 kc.

Sąd pierwszej instancji dość dużo uwagi w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku poświęcił kwestii przyczynienia się C. Ś. do powstania szkody. Większość wywodów zasługuje na aprobatę za wyjątkiem wyrażonego poglądu, że zachowanie C. Ś. w dniu 9 stycznia 2012 r., rozważane w aspekcie adekwatnej przyczynowości całego zdarzenia, przy uwzględnieniu stopnia winy obu stron nie uzasadnia w ocenie Sądu miarkowania zasądzonego odszkodowania oraz poglądu , że miarkowanie takie jest w ogóle wykluczone w przypadku zasądzenia zadośćuczynienia z art. 446 § 4 k.c..

Pogląd o wyłączeniu miarkowania w przypadku zadośćuczynienia zdaniem sądu pierwszej instancji ma wynikać wprost z wyroku Sądu Najwyższego z 12 września 2013 r. IV CSK 87/13, a także z wyroku Sądu Najwyższego z 12 lipca 2012 r. I CSK 660/11. Jednak wskazane orzeczenia Sądu Najwyższego absolutnie nie formułują takiego poglądu, Twierdzenie takie sąd pierwszej instancji bezkrytycznie przyjął za stanowiskiem pełnomocnika powodów zawartym w piśmie z dnia 15 listopada 2013 r, k. 758-761 akt sprawy i nie poddał tego stanowiska żadnej weryfikacji. Natomiast w uzasadnieniu powołanego wyroku Sądu Najwyższego z 12 września 2013 r. IV CSK 87/13 (opublikowanym w LEX 1383297) wyrażony jest pogląd wprost przeciwny, gdyż Sąd Najwyższy stwierdził, że „ przepis art. 362 k.c., usytuowany w przepisach ogólnych trzeciej księgi kodeksu cywilnego odnoszącej się do zobowiązań, dotyczy ogólnie ujętego "obowiązku naprawienia szkody", bez zróżnicowania podstawy prawnej, z której obowiązek ten wynika.... Dotyczy zatem zarówno przyczynienia się do szkody bezpośrednio poszkodowanego, jak i pośrednio poszkodowanego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że przyczynienie się do szkody osoby bezpośrednio poszkodowanej, która zmarła, uzasadnia obniżenie świadczeń przewidzianych w art. 446 § 3 i 4 k.c.” Sąd odwoławczy w pełni akceptuje ten pogląd i nie znajduje podstaw do przyjęcia poglądu wyrażonego przez sąd pierwszej instancji w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku . Nie znajduje on również wsparcia w drugim z powołanych przez sąd pierwszej instancji orzeczeń (tj. I CSK 660/11 opublikowanym w LEX 1228769). W obu powołanych wyżej orzeczeniach Sąd Najwyższy opowiedział się za stosowaniem art. 362 kc do roszczeń przewidzianych w art. 446 § 3 i 4 k.c. stwierdzając, że przyczynienie się zmarłego do powstania szkody nie może pozostawać bez wpływu na wysokość tych roszczeń , a w sprawie IV CSK 87/13 Sąd Najwyższy orzekając merytorycznie obniżył przyjęte kwoty odszkodowania i zadośćuczynienia o 50%-owe przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody.

Ustalenie przyczynienia się jest, warunkiem wstępnym, od którego w ogóle zależy możliwość rozważania zmniejszenia odszkodowania oraz warunkiem koniecznym, lecz niewystarczającym. Samo przyczynienie się nie przesądza zmniejszenia obowiązku kompensaty szkody, a jego stopień nie jest nigdy bezpośrednim wyznacznikiem tego zmniejszenia. Oceny, co do zmniejszenia obowiązku naprawienia szkody, Sąd powinien dokonać zwłaszcza oceniając winę sprawcy szkody i pokrzywdzonego.

W tej sprawie biorąc za podstawę okoliczności zdarzenia należy przyjąć przyczynienie się C. Ś. do powstania szkody w rozmiarze 20% i o taką wielkość należy zmniejszyć należne powodom zadośćuczynienia i odszkodowania.

Zgodzić się należy z sądem pierwszej instancji, że uczestnik ruchu drogowego winien mieć na względzie tzw. zasadę ograniczonego zaufania. Jednak interpretacja tej zasady przyjęta przez sąd pierwszej instancji jest zbyt daleko idąca. Zdaniem sądu zasada ta nakazuje uczestnikowi ruchu przyjmować domniemanie, że inny uczestnik nie będzie przestrzegał obowiązujących reguł i zachowa się nietypowo lub wprost sprzecznie z obowiązującymi, w danym przypadku, zasadami ruchu. Zastosowanie tak rozumianej zasady przez uczestników ruchu drogowego skutkowałoby totalnym paraliżem w ruchu. Z przepisu art. 4 prawa o ruchu drogowym wynika jednak, że uczestnik ruchu i inna osoba znajdująca się na drodze mają prawo liczyć, że inni uczestnicy tego ruchu przestrzegają przepisów ruchu drogowego, chyba że okoliczności wskazują na możliwość odmiennego ich zachowania. Zatem zasadą jest prawo oczekiwania, że inny uczestnik przestrzega zasad chyba, że z jego zachowania wynika co innego.

W tej sprawie brak jest podstaw do przyjęcia, że kierująca rowerem C. Ś. zachowywała się na jezdni w sposób, który powinien kierującemu pojazdem sprawcy wypadku (pozwanemu P. F.) „dać do zrozumienia”, że mimo nadjeżdżającego pojazdu (którego przecież musiała słyszeć) wykona niesygnalizowany skręt w lewo wprost pod wyprzedzający ją pojazd. Wiejskie warunki i błędny sposób analizy warunków drogowych przez osoby poruszające się po drogach na terenie wsi – na co zwraca uwagę sąd pierwszej instancji – jakkolwiek nakazuje zróżnicować przyczynienie się uczestników zdarzenia – to nie może prowadzić do „zdjęcia” z nich wszelkiej odpowiedzialności cywilnoprawnej za skutki wypadków komunikacyjnych, zwłaszcza w sytuacji gdy mamy do czynienia z osobą świadomą, zaradną, organizującą życie całej rodziny i zarządzającą prowadzeniem gospodarstwa domowego i rolnego (a tak była postrzegana C. Ś. i tak ją powodowie przedstawiali w tej sprawie).

Dlatego też przyjęcie co najmniej 20%-owego przyczynienia się C. Ś. do powstania szkody i takiego też zakresu zmniejszenia należnych powodom kwot zadośćuczynień i odszkodowań jest uzasadnione.

W takim zakresie została uwzględniona apelacja pozwanego co skutkowało stosownym zmniejszeniem zasądzonych na rzecz powodów kwot po uprzednim odjęciu 20% przyczynienia od kwot wyjściowych przyjętych przez sąd pierwszej instancji tj. 100.000 zł w przypadku J. Ś. (1) i po 70.000 zł w przypadku pozostałych powodów i następnie pomniejszeniu o kwoty wypłacone w postępowaniu likwidacyjnym. W takim samym stopniu zostały zmniejszone zasądzone kwoty odszkodowań.

Dalej idące żądanie ustalenia przyczynienia się poszkodowanej do powstania szkody nie jest zasadne, gdyż przyjęcie 50%-owego przyczynienia się poszkodowanej do powstania szkody prowadziłoby do zrównania zasady odpowiedzialności obu uczestników zdarzenia, którzy jednak ponoszą odpowiedzialność cywilną w różnych reżimach odpowiedzialności tj. kierowca pojazdu na zasadzie ryzyka, a kierujący rowerem na zasadzie winy.

Bezzasadny jest zarzut pozwanego o przyjęciu przez sąd pierwszej instancji solidarnej odpowiedzialności pozwanych (i przez to naruszenie art. 369 kc), gdyż sąd takiego poglądu nie wyraził, a uwzględnione kwoty zasądził w reżimie in solidum od obu pozwanych co wynika i z uzasadnienia zaskarżonego wyroku i wprost z pkt III tegoż wyroku.

Pozostałe zarzuty zawarte w obu apelacji nie są zasadne.

Co do wysokości zadośćuczynienia to podnieść należy, że ustalenie, jaka kwota zadośćuczynienia w konkretnych okolicznościach jest „odpowiednia”, należy do sfery swobodnego uznania sędziowskiego. Korygowanie przez sąd drugiej instancji zasądzonego zadośćuczynienia może być aktualne tylko wtedy, gdy przy uwzględnieniu wszystkich

okoliczności sprawy, mających wpływ na jego wysokość, jest ono niewspółmiernie nieodpowiednie, tj. albo rażąco wygórowane, albo rażąco niskie (vide wyrok Sądu Najwyższego z 18 listopada 2004 r. I CK 219/04 – LEX 146356). W okolicznościach tej sprawy taka dysproporcja zdaniem sądu odwoławczego nie zachodzi. Powodom sąd przyznał – przy uwzględnieniu okoliczności związanych z wiekiem powodów i relacjami rodzinnymi – znaczne kwoty, ale nie rażąco wygórowane co uprawniałoby sąd odwoławczy do ingerencji w którąkolwiek stronę.

Zawarte w apelacjach obu stron kwestia odsetek od zadośćuczynienia była przedmiotem różnego orzecznictwa Sądu Najwyższego w zależności od okresu w jakich wydawane były orzeczenia (por. orzeczenia w sprawach II CR 131/80, LEX nr 2521 ; I CKU 60/96 LEX nr 28798 ; II CR 677/90 LEX Nr 9049 ; II CKN 605/00 LEX Nr 484718). W orzeczeniu (V CSK 370/08 LEX Nr 584212) Sąd Najwyższy stwierdził że odsetki ustawowe utraciły waloryzacyjny charakter i pełnią swoje tradycyjne funkcje, ale również stwierdził, nie może odnieść skutku zarzut naruszenia art. 445 § 1 k.c., jeżeli sąd ustalając wysokość zadośćuczynienia według stanu z daty wyrokowania jednocześnie zasądzi odsetki waloryzacyjne od daty wezwania do zapłaty, co łącznie przedstawia dla poszkodowanego ekonomicznie odczuwalną wartość. Rozważając zatem kwestię wymagalności odsetek należy również poza kwestiami związanymi z wezwaniem do zapłaty również rozważać - stosownie do przesłanek z art. 446 § 4 kc - kwestię „odpowiedniości” kwoty zadośćuczynienia łącznie z kwotą jaką tworzą odsetki za opóźnienie .

Przechodząc po tych wyżej zawartych rozważaniach na grunt niniejszej sprawy stwierdzić należy, że rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji jest prawidłowe i sąd odwoławczy nie stwierdza podstaw do jego zamiany w żadnym kierunku (a żądania skarżących są rozbieżne). Trudno przyjmować opóźnienie zobowiązanego ubezpieczyciela już od daty wskazanej w apelacji tj od 2 czerwca 2012 r. gdyż zgłoszenie szkody do (...) nastąpiło w dniu 17 kwietnia 2012 r. łącznie przez 9 osób (z wnukami łącznie, które w tej sprawie nie występują), a ustalenia zakresu odpowiedzialności pozwanego, zakresu przyczynienia się poszkodowanej, okoliczności rzutujących na wysokość odszkodowania i zadośćuczynienia (a żądania opiewały na zadośćuczynienia i odszkodowania z art. 446 § 3 kc na łączne kwoty po 230.000 zł i 300.000 zł) wymagały czasu. Dlatego przyjęcie przez sąd pierwszej instancji daty 10 października 2012 r. jako daty, w której mogło nastąpić wyjaśnienie okoliczności pozwalających wypłacić powodom należne zadośćuczynienia jest prawidłowe. Trudno również przyjąć, że wyjaśnienie okoliczności pozwalających wypłacić należną zadośćuczynienia nastąpiło dopiero w toku procesu przed sądem pierwszej instancji – jak sugeruje w apelacji pozwany. Przeprowadzone dowody z opiniami biegłych łącznie nie dostarczyły takich okoliczności, które rzutowały na ocenę zasadności roszczeń o zadośćuczynienie, których nie można było ustalić w toku postępowania likwidacyjnego.

Zawarte w apelacji powoda zarzuty dotyczące orzeczenia o kosztach procesu są o tyle bezprzedmiotowe, że wskutek częściowego uwzględnienia apelacji pozwanego powstała sytuacja, w której żądania powodów zostały uwzględnione w rozmiarze od 40 % (J. Ś. (1)) do 48,7% (M. Ś.) , a zatem zachodziła podstawa do wzajemnego zniesienia kosztów procesu za pierwszą instancję . Dlatego też nie są celowe rozważania na temat zasad (rozbieżnie ujmowanych w orzecznictwie) jakie winne mieć zastosowanie przy zasądzaniu kosztów na rzecz kilku osób reprezentowanych przez jednego pełnomocnika. Natomiast zarzut naruszenia art. 113 ust.4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przez jego niezastosowanie pomimo zaistnienia przesłanek jest niezasadny. Sytuacja w jakiej znaleźli się powodowie po zdarzeniu z dnia 9 stycznia 2012 r. była sytuacją typową dla takich zdarzeń. Nie zachodził zatem w sprawie szczególny wypadek, który uzasadniałby odstąpienie od obciążenia powodów kosztami zawartymi w pkt VI wyroku.

Zachodziła również podstawa do wzajemnego zniesienia kosztów postępowania apelacyjnego. Wyrok zaskarżyły obie strony. Wartość przedmiotu zaskarżenia w apelacji pozwanego wynosiła 267.202 zł , a w apelacji powodów 160.000 zł . Apelacja pozwanego została uwzględniona w zakresie kwoty 76.879 zł (łącznie) , a w pozostałej części została oddalona. Apelacja powodów została oddalona w całości. Zakresy zaskarżeń w obu apelacjach, które nie zostały uwzględnione przez sąd odwoławczy są porównywalne co również uzasadniało wzajemne zniesienie kosztów również w instancji odwoławczej.

Mając powyższe na względzie Sąd Apelacyjny w Lublinie na podstawie art. 362 kc w zw 386 § 1 kpc oraz art. 385 kpc orzekł jak w wyroku. O kosztach sąd orzekł na podstawie art. 10 kpc. Obniżenie zasądzonych na rzecz powodów

kwot skutkowało stosownym obniżeniem obciążającej stronę pozwaną kwoty nakazanej do ściągnięcia w pkt V-ym zaskarżonego wyroku.